

RAST MÜZİKOLOJİ DERGİSİ
Uluslararası Müzikoloji Dergisi
www.rastmd.com

Doi:<http://dx.doi.org/10.12975/rastmd.2015.03.02.00036>

MISIR XALQ MAHNILARININ FORMALARI

Mona Zedan¹

ÖZET

Mısır halk şarkıları ayrılmış makalede kültürel mirasın bir tezahürü olan halk şarkılarının çeşitliliği değerlendirilmektedir. Araştırmanın sonucunda, yazar Mısır halk şarkılarının üç forma sahip olduğu kanısına varmıştı: "Ya Leil ya ain" mavval, tagtuga". Her bir formun yazar tarafından sunulmuş kendi özellikleri ve karakteristik resmi vardır. Yazar aynı zamanda şarkıların türlerini, onların geleneklerini, onların yürütme ayinlerini açıklamıştır. Mısır halk şarkıları tematik özelliklere göre çocuk, aşk, emek, dini ve düğün şarkıları, çeyiz, evlilik, düğün gecesi ile ilgili şarkılar, düğün gecesi sonrası şarkılar, köylülerin şarkısı (pamuk ekim sezonu açılışında gerçekleştirilen şarkılar, kuyu kazma, kolektif çalışma sırasında okunan şarkılar), dini şarkılar (Kutsal Kur'an konular, Hazreti Muhammed'in (Allah'ın Selamı Ona Olsun) hayatı ve çalışmalarını anlatan konular), vatanseverlik şarkıları, ayrıca kurtuluş savaşı çağrısında okunan şarkılar, ahlaki normlar, hümanizm ve insan erdemleri adanmış şarkılar.

Anahtar Kelimeler: Mısırlı halk şarkıları "Ya Leil ya ain", Mavval, Tagtuga, çocuklar için şarkılar, kına töreni şarkıları, emek şarkıları, dini şarkılar.

THE FORMS OF EGYPTIAN FOLK SONGS

ABSTRACT

Types of folk songs: In the article devoted to the Egyptian folk songs is considered the diversity of folk songs, which are a manifestation of the cultural heritage. As a result of research, the author concluded that the Egyptian folk songs have three forms: "Ya Leil ya ain" mavval, tagtuga". Each form has its own features and characteristic picture that are scrupulously presented by the author in the article. The author also describes the types of songs and traditions of their performance, rites in their execution, which they are part. Egyptian folk songs by thematic features are divided into children, love, labor, religious and wedding songs, songs executed in the issuance of a dowry, marriage, songs associated with the wedding night, with the ceremonies following after the wedding night, the song of the peasants (performed at the opening of the cotton planting season, his collection, digging wells, during the collective work), religious songs (covers topics of the Holy Qur'an, describing the life and work of the Prophet Muhammad (peace be upon him), patriotic songs as well as songs calling for the liberation war, the song dedicated to moral norms, humanism and human virtues.

¹ Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının Doktorantı, Abdel-ghany Qızı.

Keywords: The forms of Egyptian folk songs "Ya Leil ya ain", Mavval, Tagtuga, Songs for children, Ceremony of anointing henna, Songs for workers, Songs for camel jockeys, Religious songs.

GİRİŞ

Mısır xalq mahnılarının formalarından biri olan taqtuqə kuplet və nəqarət kimi iki hissədən ibarətdir. Bu nəğmələr nəqarət ilə başlayaraq nəqarət ilə də sona çatır. Nəqarət hər kupletdən sonra təkrarlanır. Nəqarət və kupleti müşayiət edən melodiylara gəlincə burada dörd əsas xüsusiyyətə nəzər salaq: Birincisi, həm nəqarət hissə, həm də kuplet eyni melodiyanın müşayiəti ilə ifa olunur. İkincisi, nəqarət hissə və kuplet ayrı arılıqda bir–birindən fərqli melodiylarla ifa olunur. Üçüncüsü, hər bir kuplet özünəməxsus fərqli melodiylarla ifa olunur. Taqtuqələr adətən xalq həyatı ilə çox sıx olan mövzuları əhatə etməklə xalqın adət-ənənələrinin güzgüsü rolunda çıxış edir. Möhtəşəm sivilizasiyaya malik Misir mədəni irsinin bir qolunu təşkil xalq mahnıları həyatın demək olar ki, bütün sahələrinə nüfuz edərək, sanki xalq həyatının bütün lövhələrini özündə əks etdirən bir güzgüyə bənzəyir (Şəbənə, 2011, s. 71).

Xalq mahnılarının aşağıdakı formaları vardır :

1. “Yə leyl yə ayni”
2. Mavval
3. Taqtuqə

Gəlin ayrı–ayrılıqda bu formaları nəzərdən keçirək:

1- “Yə leyl yə ayni”: ifadəsi Azərbaycan dilinə “Ey gecə, ey göz” ifadəsi kimi tərcümə olunur. Xalq mahnılarının qeyd edilən bu forması adətən heç bir ölçü və vəznə malik olmur və sərbəst vəznədə ifa olunur.

“Yə leyl” həzin melodiya ilə bədahətən ifa edilən bir çağırışdır. Şən intonasiyalar və təsirli melodik keçidlər üzərində qurlan bu mahnı dinləyicidə xoş əhval-ruhiyyə oyadır.

“Yə leyl yə ayni” mahnısında gözlərin yuxusuzluqdan şikayəti motivləri üstünlük təşkil edir. Ümumiyyətlə, bu mözu bir çox müsir və klassik ərəb mahnılarında mövcuddur ki, belə mahnılar da həm ərəb ədəbi dilində, həm də ləhcələrdə ifa olunur. Bu mahnıda gecə gizləncə yuxusuz qalan gözlə danışaraq ona təskinlik verir.

Digər bir mülahizəyə görə “Yə leyl yə ayni” fironik bir ifadədir ki, bu da özünü qədim Misir mahnılarında “Ey uzun yol” və ya “Ey uzaq yol” mənasında təəcəssüm etdirir. Bu diləyatımlı, asan ifadə ağır işlərdə çalışan fəhlələrin dilinin əzbəri idi. Sonralar bu ifadə nəsillərdən nəsillərə keçərək Misir ölkəsinə kimi gəlib çatdı. Hər bir sadə xalq nümayəndəsi hər hansı bir mahnını zümzümə edərək əvvəlçə bu ifadədən istifadə edir. Ümumən, xalq mahnıları da “Yə leyl yə ayni” ifadəsi ilə başlanır.

Ərəb ensiklopediyasının 1598-ci səhifəsində haqqında söhbət açdığımız ifadə fironik və ya qədim Misirdə işlənən və mənası “Oyan ey gözlərim” mənasını verən ifadə kimi təqdim olunur (Əl-Hamuli, 1991, s. 101-102).

2- Mavval: Xalq mahnılarının formalarından biri olan mavval müəyyən ictimai mahiyyətə malik olub, başqa sözlə müəyyən ictimai vəzifəni öhdəsinə götürərək xalqın zəngin tarixi irsindən qaynaqlanaraq xalq folklor nümunəsi kimi müəyyən olunmuş xüsusi bir tərzdə ifa olunur. Lakin digər bir mühüm cəhəti də nəzərdən qaçıрмаq olmaz: mavvalı təkcə qərinələrdən bəri süzülüb gələn folklor nümunəsi adlandırmaq olmaz, çünki onu ifa edən peşəkar müğənnilər ifa zamanı çox müxtəlif ekspromtlar edir, əlavə sözlər və ifadələr artıraraq mavvalın orijinal nümunəsində böyük ölçüdə dəyişikliklər edirlər. Peşəkar mavval

ifaçılarından olan Məhəmməd Taha, Xadra Məhəmməd Xadra və s. kimi müğənnilərə ifasında qeyd edilən dəyişikliklər özünü aydın şəkildə biruzə verir (Əl-Hamuli, 1977, s. 11).

Bəsit bəhrlərdən ibarət olan mavval mustəfilun, fəulun, mustəfalun və fəulun qəliblərindən təşkil olunur. Xalq musiqilərini ifa edən peşəkar xalq müğənniləri şeir vəznlərinə deyil, daha çox onları müşayiət edən musiqiyə üstünlük verirlər ki, bunun da nəticəsində həmin sənətkarların ifasında vəznlər heç də sabit olmur. Tədqiqatçılar mavvalın forma nöqtəyi-nəzərindən üç növə bölündüyünü qeyd edirlər: Bağdad mavvalı və ya dördpilləli mavval, əl-ərac mavvalı və ya beşpilləli mavval və nəhayət, Niman mavvalı və ya yeddipilləli mavval. Maraqlıdır ki, tədqiqatçılar mavvalı mövzu baxımından da qırmızı və ağ mavval adı altında iki qrupa bölürlər. Qırmızı mavvalın əsas mövzusunu şiddətli məhəbbət motivləri təşkil etdiyi halda ağ mavvalın mövzusu yüksək əlaqi keyfiyyətlər və mənəvi dəyərlər üzərində qurulur. Xalq mahnılarının bu forması mövzu, qurluş, ifa edilmə tərzii və s. baxımından o qədər rəngarəngdir ki, hətta tədqiqatçılar müəyyən bir hadisə ətrafında cərəyan edən və ya ərəblərin qəhrəmanlıqlarından söhbət açan hekayə formasına malik olan mavvalın mövcud olduğunu da idda edərək xalq yaradıcılığına söykənən bu mavvalın məhəbbət, lirik düşüncələr, ictimai-siyasi həyat və s. kimi mövzuları əhatə etdiyini qeyd edirlər.

Tədqiqatlar sübut edir ki, mavval mövzuları rəngarəng olaraq gah xalqın hikmət xəzinəsindən bəhs edən, gah da qəhrəmanlıq səlnamələrinə aid mövzuları, gah da tamamilə fərqli bir lirik mövzuları əhatə edən xalq ədəbiyyatı janrlarından biridir. Tədqiqatçılar mavvalı həm əhatə etdiyi mövzulara, həm də malik olduğu formaya görə başqa janrlardan fərqləndirirlər. Hər bir mavval sanki bir hadisənin nəql olunduğu hekayəni xatırladır. Lakin biz hər şeydən əvvəl mavvalın musiqi ilə bağlı tərəflərini qabartmaq məqsədi ilə ona xas bir sıra səciyyəvi cəhətləri ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirək.

Birinci səciyyəvi cəhət mavvalın ifası zamanı müğənninin sərbəstliyi və improvizasiya etməsidir. Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, mavvalın bir müğənni tərəfindən solo ifa edilir. Mavvalın ifası zamanı digər xüsusi cəhət ondan ibarətdir ki, sanki melodiya müğənninin daxili aləmindən və onun əhval-ruhiyyəsinin necə olmasından asılıdır. Hər hansı bir mavvalı ifa edən müğənni daxili hissələrinin girdabında, emosiyalarının gərgin həlqəsində oxuduğu mahnını mükəmməl şəkildə yaşayaraq daxili aləminin diqtəsi ilə tam sərbəst şəkildə bir ekspromt edir.

İkinci səciyyəvi cəhət eyni mavvalın müxtəlif melodik formalara malik olmasıdır. Mavvalın musiqi formasının keyfiyyəti müğənninin səs imkanlarından və onun ifa zamanı etdiyi improvizasiyadan asılıdır. Məsələn burasındadır ki, mavvalın səsləndirilməsinin əsas meyarı məhz onu ifa edən müğənninin əhval-ruhiyyəsinin, psixoloji vəziyyətinin, emosiyalarının, daxili gərginliyinin hansı vəziyyətdə olmasındadır. Elə bu səbəbdən də eyni bir mavvalın iki müxtəlif müğənni tərəfindən, yəni iki müxtəlif psixoloji vəziyyətə malik insan tərəfindən ifa edilməsinin analizi və təhlil edilməsi bu iki ifa arasında qabarıq şəkildə diqqəti cəlb edən köklü fərqlərin olmasını aşkar edir. Hətta eyni bir mavvalın müxtəlif zamanlarda və müxtəlif şəraitdə eyni müğənni tərəfindən ifasında kəskin fərqlərin mövcudluğunu görə bilərik. İnsanların psixoloji durumları və emosiyaları heç də həmişə eyni vəziyyətdə qalmır, bu isə mavvalın eyni bir müğənni tərəfindən hər dəfə onun daxili vəziyyətindən asılı olaraq müxtəlif şəkildə səsləndirilməsinə səbəb olur.

Üçüncü səciyyəvi cəhət mavvalın ifası zamanı melodik cümlənin qeyri sabitliyidir. Qeyd etmək lazımdır ki, mavvalın melodik cümləsi bəzi hallarda onun aydın görünməsi təsiri

bağışlasa da qətiyyətlə söyləmək olar ki, forma nöqtəyi–nəzərindən qeyri–müəyyəndir. Bu da hər şeydən əvvəl mavvalın ifası zamanı müğənninin çoxsaylı improvizələrə yol verməsidir.

Dördüncü səciyyəvi cəhət mavvalın mətninin şeir vəznələrinə tabe olmamasıdır. Mavvalın vəzn və ölçüsüz olması onu məlum şeir vəznələrinə xas qaydalardan xali edərək ona sərbəstlik verir. Bu isə mavvalı ifa edən müğənniyə xüsusilə peşəkər müğənnilərə ifa etdiyi mavvalın mətninə həm müəyyən söz və ifadələr əlavə etməyə, həm də improvizə etməyə imkan verir. Təbii ki, məlum şeir vəznələrinə tabe olmayan mavval ifa olunarkən ifaçısına müəyyən bir sərbəstlik verir ki, bu imkanlardan da istifadə edən müğənni ifa zamanı, hətta şeirdən nəsrə keçir (Vasif, 1962, s. 32, 37 -38).

3- Taqtuqə: Misir xalq mahnılarının formalarından biri olan taqtuqə kuplet və nəqarət kimi iki hissədən ibarətdir. Bu nəğmələr nəqarət ilə başlayaraq nəqarət ilə də sona çatır. Nəqarət hər kupletdən sonra təkrarlanır. Nəqarət və kupleti müşayiət edən melodiylara gəlincə burada dörd əsas xüsusiyyətə nəzər salaq: Birincisi, həm nəqarət hissə, həm də kuplet eyni melodiyanın müşayiəti ilə ifa olunur. İkincisi, nəqarət hissə və kuplet ayrı arılıqda bir–birindən fərqli melodiylarla ifa olunur. Üçüncüsü, hər bir kuplet özünəməxsus fərqli melodiylarla ifa olunur. Taqtuqələr adətən xalq həyatı ilə çox sıx olan mövzuları əhatə etməklə xalqın adət-ənənələrinin güzgüsü rolunda çıxış edir (Sabri; Əhməd; Sadiq, 1997, s. 86). Misir xalqının özünəməxsus adət-ənənələri fonunda taqtuqə də aşağıdakı növlərə bölünür:

a) Uşaqların həyatı ilə bağlı (körpənin doğulması, onun anadan olmasının yeddi günlüyü münasibəti ilə keçirilən “yeddigünlük” mərasım, kicik toy mərasimi, körpəyə beşik hazırlanması və müxtəlif uşaq oyunları).

b) Gənclərin nişanlanması mərasimi ilə əlaqədar.

c) Əməklə bağlı.

d) Peyğəmbərimizin (s) mövludu günü, həcc ziyarəti, bütün müsəlmanların müqəddəs ayı olan ramazan ayının gəlişi münasibəti ilə (Şəbənə, 2011, s. 98).

Uşaq mahnıları: Xanımlar, xüsusilə analar və nənələr tərəfindən körpə uşaqlar üçün ifa edilən mahnılar onların həyatlarının ilk dövrlərində adət-ənənəyə uyğun olaraq keçirilən körpənin anadan olmasının yeddi günlüyü, ona sünnət edilməsi və s. kimi mərasimlərlə bağlıdır. Uşaq mahnıları heç də həmişə bir ana və ya nənə tərəfindən ifa olunmur, əksinə xanımlardan və ya gənc qızlardan ibarət müəyyən bir qrup tərəfindən də səsləndirilir. Körpənin anadan olmasının yeddi günlüyü münasibəti ilə ifa olunan xalq mahnıları da belələrinə aid edilir.

Xanımlardan biri uşaqlara aid hər hansı bir mahnının ifasından əvvəl “ananın sözlərinə qulaq as”, “atanın sözlərinə qulaq as”, “qohum-əqrabanın sözlərinə qulaq as” kimi ifadələr işlədərək körpələrinə öyüd–nəsihət verirlər.

Lakin körpələrin həyatına aid müxtəlif mərasimlərlə bağlı rəngarəng mahnılar olmasına və onların ifa tərzinin fərqli xüsusiyyətlərə malik olmasına, həm də bir–birinə bənzəməyən mövzuların mövcudluğuna baxmayaraq uşaq mahnılarının hamsı göstərilən nümunə əsasında ifa olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşaq mahnıları həm də uşaqların özləri tərəfindən uşaq oyunları əsnasında səsləndirilir. Uşaqların yaş fərqlərindən asılı olaraq oyunlar müxtəlif olduqca bu mahnılar da bir–birindən fərqli xüsusiyyətlər daşıyır. Oyun zamanı edilən hərəkətin tempinə uyğun olan mahnılar ya oyunda iştirak edən hər bir uşaq tərəfindən xorla ifa olunur, yada ki, yalnız uşaqlardan biri tərəfindən ifa olunur.

Uşaq mahnıları müsəlmanların Ramazan və Qurban bayramları kimi iki böyük bayramının keçirildiyi günlərdə, Şəmmü–nəsim şənliklərində, aşura günündə ifa olunmaqla

yanaşı, həm də xüsusi önəm daşımayan günlərdə keçirilən gəlincik və topla keçirilən oyunlar əsnasında da ifa olunur.

Uşaq mahnılarına xas əsas səciyyəvi cəhətlər ondan ibarətdir ki, bu mahnılarda əksər hallarda üç dərəcədən artıq olmayan musiqi hammasının məhdud musiqi səs dərəcələrindən istifadə olunur. Bu mahnılarda hər hansı bir melodiya sıçrayışına, iki məsafə ölçüsünü keçən səs intervallarına-bəzi mahnılarda nadir hallarda üç məsafə ölçüsünə çatmasını nəzərə almasaq-rast gəlmək mümkün deyildir (Həsən, 2005, s. 40).

Analar, nənələr və dayələr tərəfindən ifa edilən uşaq mahnıları əsas mövzusu anaların öz körpələrinin xoş gələcəyinə ümid dolu arzuları üzərində qurulur. Bəzi hallarda isə haqqında söhbət açdığımız mahnılarda digər motivlər də üstünlük təşkil edir. Belə motivlərdən birincisi ailədə oğlan uşaqlarının doğulması səbəbilə yaranan böyük şadyanılıqla bağlıdır. Gələcəkdə ailənin fəxri olacaq, vətənin mərd keşikçilərindən birinə çeviriləcək körpənin dünyaya göz açmasından doğan sevincin vəsfi belə hallarda uşaq mahnılarının əsas mövzusunı təşkil edir.

Məlumdur ki, körpələr böyüdükcə onların həyatında müəyyən dəyişikliklər baş verir. Belə ki, müəyyən müddət keçdikdən sonra körpələr iməkləməyə başlayır, dişləri çıxır, "ana", "ata" kimi sadə sözləri tələffüz etməyə başlayır və beləliklə bir müddət sonra ana südü əvəzinə artıq müəyyən olunan qidaları qəbul etməyə başlayırlar və s. Bütün sadələşdirdiyimiz təbii hallara aid motivlərin heç biri uşaqlara aid mahnılardan yan keçməyərək onların əsas özəyini təşkil edir (Fadl, 2002, s. 61-62).

Bu mahnılar adətən sadə olub bəsit melodiya üzərində qurularaq melodiya gəzintilərindən, səs sıçrayışlarından xali olur və əksər hallarda məsafələr kiçik olur, melodiya parçaları üç səs dərəcəsindən artıq olmayaraq, nadir hallarda dörd səs dərəcəsinə çatır.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Bis bis nau" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

دلعو نو بس بس يا آه نو بس بس نو

Bess-bess nau ah ya bess bess nauw dal - lau -

نو بس بس يا آه نو بس بس نو

'au wa-'am - ma-la-taq - lau ah ya bess bess nauw

Nota 1: "Bis bis nau" Misir xalq mahnısı.

Digər bir Misir xalq mahnısının-"Bergələtək" mahnısının notları isə bu şəkildədir:

ودانك في ذهب حلق برجالانك برجالانك

Bir-ga-la-tak bir-ga-la-tak ba-lak da-hab fi-w-dana-tak

Nota 2:-"Bergələtək" mahnısı.

Məhəbbət və toy adətləri ilə bağlı xalq mahnıları: Misirin hər bir regionunda gənclərin ailə həyatı qurması münasibəti ilə yaranan xalq mahnıları mövcuddur ki, bu mahnılarda hər bir kəsin həyatında yaşadığı bu xoşbəxt anların vəsfi və bu mərasimlə bağlı

xalq adət-ənənələri üstünlük təşkil edir. Təbii ki, xalq mahnıları ailə həyatı qurmaq və bu prosesə hazırlıqla əlaqədar keçirilən müxtəlif mərasimləri əhatə etmək nöqtəyi-nəzərindən rəngarəngdir. Belə ki bu mahnılarda nişan taxmaq, cehiz vermək, xına yaxmaq, zifaf gecəsi, habelə bəy və gəlinin ailələri arasında yeni başlayan qohumluq əlaqələri öz əksini tapır.

Misirdə ailə həyatı qurmaq adət-ənənələri ilə bağlı mərasimlər demək olar ki, ölkənin bütün regionlarında eynidir. Bu eynilik Misirin səhra regionları nəzərə alınmazsa bütün regionlarda dəyişmədən qalır. Elə buna görə də bu mövzuya aid xalq mahnıları demək olar ki, bir-birindən o qədər də fərqlənmir.

Hər bir gənc oğlan həyat quracağı sevgilisinin əsl-nəcabətinə və gözəlliyinə böyük diqqət yetirdiyindən bu xalq mahnılarında da ilk növbədə qızın məxsus olduğu nəslin malik olduğu qüdrət və nüfuz ön plana çəkilərək aşağıdakı sətirlərdə olduğu kimi təzə gəlinin şux camalı ahuya bənzədirlər (Əl-Hamuli, 1991, s. 130, 133).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Yeşbih eltuffəh" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

شبه انفتاح يا عروسه خدك

Yeşbi - be - lil - tef - fah - - - ya 'a - roo - sa khad - dek

Nota 3: "Yeşbih eltuffəh" Misir xalq mahnısı.

Cehiz verilməsi mərasiminə aid xalq mahnıları: Misir toy adətlərindən biri olan cehiz verilməsi mərasimlərinə aid xalq mahnılarında ailə həyatı quracaq xanımın gözəlliyinə layiq olan ləl-cəvahirat və qiymətli daşların da olduğu cehizin verilmə anı və bu mərasimin doğurduğu xoşbəxt anların vəsf olunması ilə bahəm nişan taxılacaq xanımların daha çox qızıl, gümüş, mirvarı və yaqutdan hazırlanmış bər-bəzəklərin oğlan evindən hədiyyə olaraq gətirilməsini arzulaması motivləri üstünlük təşkil edir.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Xattatuha" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

KHUT - TA - TOO - HA

WA - GÖÖ - HA

DIL - LI KHÄ - QÄ -

GET - FI - Z - ZA - SOO - HA

Nota 4: "Xattatuha" Misir xalq mahnısı.

"Təstəhli" Misir xalq mahnısının notları isə aşağıdakı kimidir:

الملاح العيون أم يا تستاعل

Tiss - ta - he - lee yam-mal-'ou-yo nil - sue - lah

Nota 5: "Təstəhli" Misir xalq mahnısı.

Xınayaxdı: gecələrinə aid xalq mahnılarında qızın anasının bu təmtəraqlı məclisdə gözəl qızının gözə gəlməsindən ehtiyatlanaraq məclisdə iştirak edən xanımların himısını "Allah birdir, onun şəriki yoxdur" və "Məhəmməd (s) Allahın rəsuludur" deməyə çağırır.

Misir xalq mahnılarının incilərindən olan xınayaxdı ilə bağlı xalq mahnılarını dinlədikcə bu mərasim əsnasında biz sanki gəlinin bacılarının əhatəsində çox sevincli anlar yaşadığının şahidi olur, lakin gəlinin anasının hələ də qızının kimisə tərəfindən gözə gələcəyindən dolayı təlaş içində olmasını müşahidə edirik.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Şili eydik" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

حبيبنا و إيدك شيلي

She - ley ou - - dek we hot - tea - ha

دي البيضاء الحبيب

dil - hui - - dul - mi - hun - nay - ya - - -

Nota 6: "Şili eydik" Misir xalq mahnısı.

"Məfiş kede əbədən yə arusa" Misir xalq mahnısının notları isə aşağıdakı kimidir:

و عروسيه يا أبداً كده فيش ما

Ma feush ki - da a - ba - dan ya a - roo - sa - wa

يا عيسى الملك في لا

ia fil - moul - ki ya - nay - ya

D. G.

Nota 7: "Məfiş kede əbədən yə arusa" Misir xalq mahnısı.

Kəbin kəsmə mərasimi ilə bağlı mahnılar: Bəylə gəlinin kəbinin kəsilməsi ilə əlaqədar mövcud xalq mahnılarında əsasən oğlan evinin adamları ilə bağlı motivlər üstünlük təşkil edir. Onlar kəbinin tez bir zamanda kəsilməsinin arzusundadırlar. Madam ki, qızın atası öz qızının sevdiyi oğlanla həyat qurmasına razılığını bildirib o zaman yabanmağa heç bir lüzum yoxdur.

Kəbin kəsmə mərasimlərində bəyin anası öz gəlinini özü seçdiyini ifa etdiyi mahnı vasitəsi ilə çatdıraraq oğlunun həyat yoldaşının kübar olması ilə öyünür və onu oğlunu xoşbəxt etməyə çağıraraq yeni evlənən cütlüyə səadət dolu həyat arzulayır.

Bu qəbildən olan xalq mahnılarında gəlin və bəyin ailə üzvləri və yaxın qohumları xüsusilə oğlanın anası, yəni gəlinin qaynanası arasında baş verən münasibətlər də öz əksini tapır (Kluj-Napoka, 1975, s. 11, 14, 18).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Yə talat elbedr" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

يا تـالـتـ الـبـدر

Ya tui - - - - - ee - - li - - - - - il

الـبـدر

had - ri - - il - - moo - nec - - - - - e

Nota 8: "Yə talat elbedr" Misir xalq mahnısı.

Digər bir nümunəni-"Gənə elfarh gənə" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

عدانا كبد على جانسا الفرح جانا

Gena' - larhi ga - da - ala kade ci - da - na

D.C.

Nota 9: "Gənə elfarh gənə" Misir xalq mahnısı.

Üçüncü nümunəni- "Yə amar yədi alarusa" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

الع دي يا حلال يا المروسه دي يا قمر يا
 Ya s-coor ya dil - ä - roo - sa ya hi - tal ya - dil - ä -

الع و بسى لابه المروسه و ريس
 r e e s wil - ä - roosa lab sab ha m bi wil - ä -

الع ام يا امرحى اذى لابس ريس
 rees lab sie a - la ndi if - ra - hi yam - moi - ä -

الريس عبت المروسه دي روسه
 roo - sa dil - ä - roo - sa ä gabi - til - ä - r o e s D.C.

Nota 10: "Yə amar yədi alarusa" Misir xalq mahnısı.

Zifaf gecəsi ilə bağlı mahnılar: Zifaf gecəsi ilə bağlı xalq mahnıları gəlinin bu gecə münasibəti ilə bəzədilməsi ilə başlayır. Bu mahnılarda təzə bəyin öz xanımına böyük sevgi və məhəbbəti də öz təzahürlərini tapır. Aşağıdakı sətirlərdə xanımlar tərəfindən bəzədilən gəlini odlu məhəbbətlə sevən aşiqin həsrətlə çırpınan qəlbinin döyüntüləri eşidilir.

Haqqında bəhs etdiyimiz mahnılar zifaf gecəsinin evlənmə mərasiminin kuliminasiya nöqtəsi olması nöqtəyi-nəzərindən gəlinin gözəlliyi qarşısında hər şeyini qurban verəcək bəyin hissələrini əhatə etməklə heç kimin bu iki saf məhəbbətlə sevən cavanları bir-birindən ayırmaq iqtidarında olmamasını ifadə edən motivlərə ütünlük verir.

Zafaf gecəsi ilə bağlı Misir xalq mahnılarını dinlədikə gəlinin gözəl ailə tərbiyəsi aldığıın şahidi oluruq. Heç kim hələ indiyədək onu görməmişdir. Onun ay kimi ətrafı işıqlandıran bu gözəlliyini görməyə toy şənliklərində iştirak edən hər bir kəs tələsir. Bu mərasimlə bağlı yaranan xalq mahnılarında da bəy və gəlinin əsl-nəcəbətinə toxunulur və gəlinin öz şöhrəti, şücaəti və ləyaqəti ilə tanınan bir nəsilədən olması və həmin nəsilədən olanların elmlı, xüsusi mənəb sahibi olmaları ön plana çəkilir (əl-Batusi, 2012, s. 27-28).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Zafit al-arusa" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

من وردة يا زينة يا حلوة اغتطري
 Itmakhtary hilwa ya zina ya warda min

عروسه يا فوقل عود يا جينسه جوه
 guwa' g n e n a ya bud oron - fil ya árooç - ne

عيسا نعل الورد
 wil - wardi dai - lul á - - le - - na

Nota 11: "Zafit al-arusa" Misir xalq mahnısı.

"Xərqə min beyt əbuhə" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

ایمان بیت داخل ایها بیت من خارجه
 KHAR - GA MIN BAI - TA - BDU HA OAKH - LA BAI - TU - OIR

سلام تقصیر القصر قلیف شکره لایسه
 RAN LAB - SA SHIS - SHIS GA TI - FA WIL - GOS - SA TID RUB SA - LAM

Nota 12: "Xərqə min beyt əbuhə" Misir xalq mahnısı.

"Umi itlayi siririk" Misir xalq mahnısının notları isə belədir:

أحلى يا سريرك في أطعمي نسومي
 Oo - mil - la - 'ae Bas - - rea - rek yaş -
 من اللوز
 لا و اطعم لا و اطعم ما انسي
 لا ma - - unil - - io - zny - ya wiu -
 إن الطعم ع رجلي احط
 na - be mut - - la'u wa la at - ia'a wa la
 د باشا عباس عيسى
 hot - tea rog - ley 'a - i - mut - la'a in
 قياسه
 lum yu - - gee - ney 'Ab - has Ba - - sha we sa -
 و بكيابه
 ha's 'a - - ssa - - ker ay - - ya - - ssa. yed -
 و ابي حيايى
 ra - bou maz - - zo - - ka be - ke - ya - - san wa -
 التاموسيه
 now: za - - hoc - be flu - - na - mon - sacy - - ya

Nota 13: "Uumi itlayi siririk" Misir xalq mahnısı.

Zifaf gecəsindən sonrakı mərasimlərlə aid xalq mahnıları: Zifaf gecəsindən sonra bəylə gəlinin qohumları təmali bir neçə saat əvvəl qurulan ailəyə uca Allahdan sağlıq, səadət dolu dəqiqələr və gələcəkdə xoşbəxt bir həyat arzulayırlar. Bu xalq mahnılarında gözəl hisslər, hərarət və böyük bir coşğunluq hökm sürür, hamı şadlanır və sevinir. Bu sevincdən təzə gəlinin qohum-əqrabasına daha çox pay düşür, çünki o, qızlıq namusunu, ləyaqətini və şərəfini bu gecəyə qədər qoruyaraq namuslu və qeyrətli bir ailəyə məxsus olduğunu göstərmişdir.

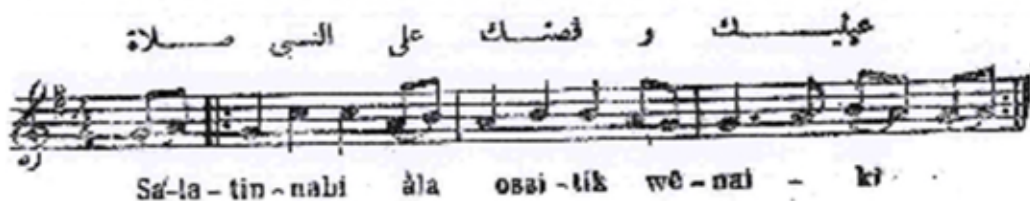
Qeyd edilən mövzu ilə bağlı ifa olunan xalq mahnılarında şadyanalıq, xoşbəxt təbəssümlər və mehribançılıq kimi motivlərlə ziddiyət təşkil edən gərgin gəlin-qaynana münasibətləri kimi real həyata söykənən motivlərə də rast gəlmək mümkündür. Çox təəssüf ki, gəlinlə onun qaynanası arasında olan əlaqələrə aid xalq mahnılarında onların bir-birinə nifrəti, kin-kidurəti kimi xoşagəlməz motivlər daha çox üstünlük təşkil edir. Bu mahnılarda

gəlinin qaynanasına etirazları və qaynanasının müdaxiləsi olmayan sərbəst həyata üstünlük verməsi kimi motivlər də diqqəti cəlb edir.

Bu isə belə xalq mahnılarının təbii həyat lövhələrini bir güzgü kimi əks etdirərək real həyatdan qaynaqlandığına dəlalat edən amillərin bariz nümunəsidir.

Beləliklə, biz Misir toy adət-ənənələrini gözlərimiz qarşısında canlandıran xalq mahnılarının xalq arasında kök salmış dəyərlərin qorunub saxlanılmasında əvəzsiz pay sahibi olmasının və xalq yaradıcılığının qiymətli xəzinəsinin bir mirvarisi kimi şəfəq saçaraq keçmişlə gələcək arasında bir körpü salmasının əyani şahidi oluruq (Əli, 1981, s. 46).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Salat elnəbi" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

Nota 14: "Salat elnəbi" Misir xalq mahnısı.

Əmək mahnıları: xalqın iqtisadi həyatı ilə sıx şəkildə bağlıdır. Elə buna görə də onlar əməyin özü qədər çox qədimdir. Əmək nəğmələri həm fərdi şəkildə, həm də kollektiv şəkildə ifa olunur. Tək bir şəxs tərəfindən yerinə yetiriləsi mümkün olan dənli bitkilərin döyülməsi, üyüdülməsi, dəvələrin otlaq sahələrinə qovulması və suvarma kimi işlərlə bağlı xalq mahnıları bir şəxs tərəfindən ifa olunduğu halda, bir şəxsin təklikdə öhdəsindən gələ bilməyəcəyi, yalnız kollektiv tərəfindən yerinə yetirilən işlərlə bağlı xalq mahnıları kollektiv tərəfindən ifa olunur.

Tək bir fərd tərəfindən ifa olunan əmək mahnılarına nəzər salsaq görərik ki, onlar kənd təsərrüfatında sadə kəndlilər tərəfindən icra edilən müxtəlif işlərə aid mövzuları əhatə edir. Bu mahnılarda ər-arvad münasibətləri və qadınların ər evində ağır işləri təkbaşına görməsindən dolayı doğan qəm-kədər motivləri ilk sətirlərdən diqqəti cəlb edir.

Əgər bu mahnılarda hüzn və kədərin üstünlük təşkil etməsi səbəblərini konkretləşdirməyə çalışsaq xüsusi olaraq iki səbəb üzərində dayanmağı məqsədamüvafiq hesab edərik:

- Birinci səbəb: Qadınların görəcəyi ev işlərinin özünün çoxluğu və ağırlığı.
- İkinci səbəb: Muzdlu əməyin istismarı.

İnsanın zülm altında inildəməsindən, lakin bu zülmü aradan qaldırmağa gücü olmamasından dəhşətli və üzücü nə ola bilər ki? Həmişə izlənilməklə və ifrat dərəcədə nəzarətdə saxlanılmaqla müşahidə olunan qəddarlıq və insanı bütün azadlıqlardan məhrum edən ağır həyat təbii ki, hər bir fərdin həyatına öz qara kölgələrini salır. Amma Misir kəndlisi ictimai ədalətsizliyə və zülmə dözməyə məkumdur, o öz qəzəbini öz daxilində boğmalıdır. Ağır iş şəraiti, yorğunluq, rahatsızlıq könlüsünük kəndlini daxildən didib-parçalayır.

Kəndliyə uzun zamandan bəri əzab verən, onun qəlbini alovlandıran daxili iztirabları onun solğun simasında və sonsuz əzablardan artıq nurunu itirən gözlərində daha aydın hiss olunurdu. İş prosesində zavallı kəndli qəlbini dəlib-deşən bu iztirabları açıq və aydın şəkildə ata-babalarından eşitdiyi və ya özünün bədahətən söylədiyi "sözlərlə", başqa sözlə xalq mahnıları ilə ifadə edə bilirdi.

Öz buğdasını üyütmək üçün dəyirmanə gələn kəndli qadın taleyindən o dərəcədə narazıdır ki, dəyirman daşının buğdaları əzməsini ümidlərinin əzilməsi, param-parça edilməsi

ilə müqayisə edir. Bu qadına yaşadığı ər evində həтта nahar etmək belə qadağandır (İbrahim, 2014, s. 95-96).

Dörd divar arasında tək qalan qadın çoxsaylı işlərinin mənğənəsində boğularaq öz ağrı və acılarını qəmli mahnılarda ifadə edərək həyatdan küskün düşdüyünü dilə gətirir. Ailə həyatı qurmaqla sanki qəm dəryasına düşən bu qadın cəncirlənmiş kölə timsalında yaşadığı həyata oxuduğu mahlılarda etiraz edir. Məşəqqətli həyatdan canını qurtarmaq istəyən qadın bir quş olub onu əzablar mənğənəsində sıxan ər evindən uzaqlara uçaraq uzaqlaşmaq həsrəti ilə çırpınır.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Bərdə bərdə bərdə" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

Bar - dou bar - dou bar - - dou uss - uurr
حيي يا تارا خده سباني و آه
Ah we su - ha - - ni khad - dou ta - an ya lu - bec - bi
توحشي و روح ما قبل وشوشي
wash - wish - - ni ah - lai mat - rou - lo wo tew - xush - ni

Nota 15: "Bərdə bərdə bərdə" Misir xalq mahnısı.

Bəzən isə tam başqa bir mənzerəni canlandıran xalq mahnıları ilə rastlaşırıq: ərinin vəfatından sonra dul qalan qadın öz kimsəsizliyindən və təsərrüfatda gördüyü işlərin ağırlığından tənğə gələrək quşlara müraciət edərək onu uçduqları yerlərə götürmələrini xahiş edir.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Kən elataşgi feyn" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

كانت العاشقين فئت لها
 Kan - ul - 'a - ish - gi fano latn - anul - wa -
 الوابور وقع إنكسر يا طالبين
 hour wo - 'a in - la - sar ya tu - li - 'cc - -
 الجبل يا داكجين الجبل
 nel - ga - bal ya ra - ki - bur - - nel -
 كتسى احمر جوع عنيكم كليل
 khale fat - shu 'a - lui - kom ga - du 'a sa - - mur ka -
 كتسى العيون و شفاء طرف و كتسى
 leo - jal - 'aiz wo tar - fi sha - - lou yo - ghan -
 قى القوى و باقول الطرف و اتساق
 ni fil - ha - wa lil - lala wd - tar - - fit - ta - -
 يقول بيت القوي فئت
 ni yo - ool lei - fil - lu - la - - yeb fano

Nota 16: "Kən elataşgi feyn" Misir xalq mahnısı.

Başqa bir xalq mahnısında qadın öz hüquqsuzluğundan, yaşadığı zəmanənin qadınlara bəxş etdiyi zülmərdən şikayətlənir. "Valə yom" xalq mahnısında bu zülmədən doğan şikayətin sədasını eşidirik (Fadl, 2002, s. 84-85).

و لا يوم يوم يوم يوم
 Wa la yo me yome yome yome
 يوم و لا يوم يوم يوم يوم
 yome wa la yo me yome yome yome
 يوم و لا يوم ارتاح بال و لا يوم
 yome wa la yome ir - ta - he ha - ley wa la yo
 يوم يوم يوم يوم
 me yome yome yome yome

Nota 17: "Valə yom" xalq mahnısı.

Dəvəçi nəğmələri: Misirin səhra zonasında xüsusilə Mursi, Matruh, Səid əyalətlərində və Sina yarımadasında məskunlaşıb dəvəçiliklə məşğul olan əhalinin ifa etdiyi mahnılardır. Dəvəçilik elə bir peşədir ki, onunla məşğul olanları heç də rahat bir həyat gözləmir, əksinə öz doğma ev-əşiyindən ayrılaraq yaxşı otlaq tapmaq səbəbi ilə uzaq məkanlara edilən səfərlər

hər bir dövəçidə həmişə ailəsindən və əzizlərindən ayrı düşməsinin səbəb olduğu nigarançılıq, pərişanlıq, qəm–qüssə və kədər hissləri oyadaraq onu acı göz yaşlarına qərç edir. Təsəllisi yalnız göz yaşları olan dövəçi bir məkandan digərinə dövələri qovarkən ucsuz-bucaqsız səhrada günəşin yandırıcı şüalarının ona verdiyi əzaba və yolçuluğun bütün çətinliklərinə tab gətirərək qəhərdən boğularaq zümrümə etməkdən başqa çarəsi qalmır. Dövəçinin ah–naləsini "Yatır ya ğarib" xalq mahnısında daha aydın eşidilir:

با مسسوح يا عرب يا خير يا

Ya tare ya gha - raa - bi yar - saw - wab ya

أروح خلتني سبيتي غربة

qbor - ba si - bee - ni khal - li - ni a - raw - wah

Nota 18:"Yatır ya ğarib" xalq mahnısı.

Amma dövəçi uca Allahın səxavətinə ümid edərək tezliklə üzücülüüyü və ağırlığı ilə onu min bir əziyyətə düçar edən bütün bu məşəqqətlərin sona yetəcəyinə inanır. O bilir ki, bütün qapılar onun üzünə bağlı olsa da, Allahın rəhman qapısı həmişə onun və digər çətin vəziyyətdə olanların üzünə açıq olacaq. Bu hisslər "Əlatr vaif" xalq mahnısında özünün təcəssümünü tapır.

بوي يا الحياه ع واجف الجار

El - gal - rey wa - gal 'al-ua - - hul - - la ya houy

Nota 19:"Əlatr vaif" xalq mahnısı.

Uca Allahın mərhəmətindən doğan ümid qığılcımları dövəçidə pessimist əhval–ruhiyyəni tamamilə yox edir və o, sevinc yaylığı ilə gözlərinin yaşını silir və tarı sinəsinə basıb şən bir melodiya səsləndirərək bu məşəqqətli işlərdən və hicranın ağır buxovlarından azad olmaq istəyir. "Yə tobə" xalq mahnısında bu şən notlar aydın eşidilir.

توبه التوبه توبه توبه يا توبه

TAU SA YA KUS-BA TAU-SA IN-NAU-SA TAU-SA

TAU SA EL-OM-ZI WA-NIG TAU-SA YA

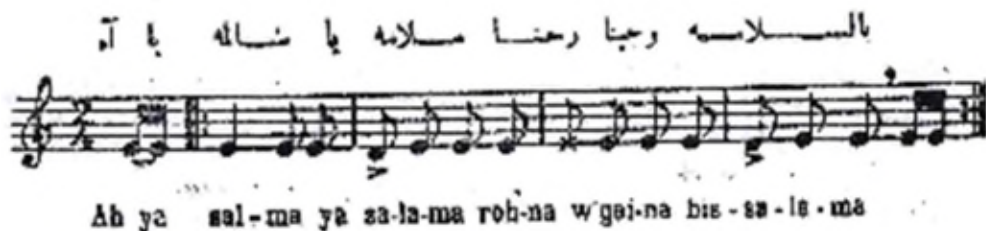
Nota 20:"Yə tobə" xalq mahnısı.

Öz əkin sahəsini min bir əziyyətlə əkib–becərən, körpə fidanları günəşin yandırıcı şüalarından qoruyaraq onları ağır zəhmətə qatlaşaraq suvaran əkinçi də öz təsəllisini xalq mahnılarında axtarır.

Qızmar günəş altında çalışan yoxsul əkinçi burada nə yeməyə, nə də ki içməyə bir şey tapır. Onu yalnız yumuşaq narın qum və qızmar Afrika günəşinin yandırıcı şüaları əhatə edir.

Əkin sahələrində çalışan kəndlilər min bir əzab-əziyyətlə qan–tər içərisində işləmələrinə rəğmən optimist hisslərdən də uzaq deyillər, axı, tezliklə biçin vaxtı gələcək və aylardan bəri çəkdikləri zəhmətin bəhrəsini görəcek və bol məhsul toplayacaqlar. Bəlkə elə bu bol bəhrə onların xoş gələcəyinə bir işıq saçacaq. Bəlkə də indi ağır zəhmətə qatlaşan bu həmkəndlilər sabah bir–birinin toy məclislərində hamılıqla iştirak edəcək. Bəlkə tarlalarda qızmar günəş altında tər tökən hansısa kəndlinin oğlu onunla eyni ağır şəraitdə işləyən başqa bir kəndlinin qızı ilə evlənərək ailə səadətinə qovuşacaq (İbrahim, 2014, s. 89-90).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Səlmə yə sələmə" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

Nota 21: "Səlmə yə sələmə" Misir xalq mahnısı.

Başqa bir xalq mahnısında- "Bəbur elhənə" mahnısında notlar aşağıdakı kimidir:

سابق و المنا بابور

Bə - hon - ril - - - - ha - na we sa - la - bak

سلاسل .. سابق و سلاسل

sa - la - sel we sa - la - bak sa - la - - sel

يسلمك يسلمك

ye - sal - - - - lai - mak ye - sal - lai -

.. آه يا جاب السائر

mak ulı ya ky - bel - ma - sa - - fer

Nota 22: "Bəbur elhənə" mahnısı.

Su quyularının qazılması ilə bağlı xalq mahnıları: Digər bir fəaliyyət növü ilə də bağlı mahnılar mövcuddur ki, bu quyuların qazılması ilə bağlı mahnılardır. Təbii ki, Misir elə bir təbii şəraitdə yerləşir ki, burada su quyularının qazılmasına həmişə böyük ehtiyac vardır. Elə bu baxımdan da bu cür mahnıların xalq mahnıları arasında yer tutmasına böyük ehtiyac vardır.

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Yə şumən" Misir xalq mahnısının notlarına nəzər salaq:

حيوة النسيم راعي يا شومان يا

Ya shoo - man ya ra - 'ii - gha - nam hii -

أك راعي يا النسيم

tom - mak ya ra - ii - gha - nam

Nota 23: "Yə şumən" Misir xalq mahnısı.

Kollektiv əməyə aid mahnılar: Kollektiv əməklə bağlı mahnılar pambığın hamılıqla toplanması, pambıq bitkisinin sofka kimi tanınan ziyanverici həşəratlardan təmizlənməsi və s kimi kollektiv şəkildə həyata keçirilən kənd təsərrüfatı işləri ilə həməhəng təşkil edir.

Ümumiyyətlə, yuxarıda sadələdiyimiz kənd təsərrüfatı işlərini xüsusi pay torpağı olan kəndlilər öz şəxsi təsərrüfatlarında, xüsusi pay torpaqlarına malik olmayan kəndlilər isə varlı

feodallardan asılı vəziyyətə düşərək onların təsərrüfatlarında günəməzd işləyərək yerinə yetirirdilər.

Məlumdur ki, feodalların şəxsi təsərrüfatında ağır zülm altında işləyən kəndlilər torpaq sahiblərinin zülm və dözülməz işgəncələrinə məruz qalırdılar. Lakin həyat nə qədər dözülməz olsa da onlar səbr edər və bu məşəqqətli həyatın hər bir əzabına dözərək tapşırılan işlərin öhdəsindən gəlməyə səy edərirdilər. Məhəmməd Zəğlul Sələm "Əyyubilər əsrində ədəbiyyat" məqaləsində qeyd edir ki, misirlilər həmişə özlərinin və öz vətənlərinin azad olmasının arzusunda olmuşlar.

Öz şəxsi təsərrüfatlarına malik varlı kəndlilər isə tamamilə optimist ruhlu mahnılar ifa edərək, hətta gördükləri işlərin ağırlığına baxmayaraq yaşadıkları həyatın rahatlığından zövq alırdılar. Zıyanverici həşəratlara qarşı uğurlu mübarizə, bol məhsul onların sevincini bir-on artırır və bu sevinc, fərəh hissləri altında ifa etdikləri xalq mahnılarında çəkdiyələri bu zəhmətin onlara gələcəkdə bol-bol səadət gətirəcəyinə inam və ümidlərinə ifadə edərək daha xoşbəxt həyat haqqında düşünürdülər (Əl-Hamuli, 1991, s. 152, 155, 159).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Alə bəyyəin elinəb" Misir xalq mahnısının notlarına diqqət yetirək:

Ref العنّب يَتَاجُ بِأَ سَمَةِ النَّبِيِّ وَ الْعنْبِ بِسَاعِينَ عَلِي

Â - la bai - ya - èen - nel - èusab win-nəbi hətta yəb-tə - il-èusab

Versə عَنبٌ لِي وَهَاتِ رِيحَهَا رُوحَ حَبَّةٍ وَ مِثَّةِ اللَّيْسَةِ لِي جَابِ

gab - hi - leb - ba ru:ya - wəhəb - ba roob rəg - gə - ba wi hət - li èusab

Nota 24: "Alə bəyyəin elinəb" Misir xalq mahnısı.

"Yə xadra yə mulixiyə" Misir xalq mahnısının notlarına diqqət yetirək:

ملوخية يا خديرة يا
 Ya kho - dai - ra ya mou - lou - khey - yeh
 و زرعهاها و ملوخية و
 خديرة يا جديرة الوين بدو
 datu - 'il - 'ain - ni su - gaj - naʔ - ha ya kho - dai - ra
 يا ملوخية
 ya mou - lou - khey - yeh.

Nota 25: "Yə xadra yə mulixiyə" Misir xalq mahnısı.

Dini mahnılar: müəyyən dini bayramlar, ayınlar və münasibətlərlə bağlı oxunan xalq mahnılarıdır.

Dini mahnılar arasında ən önəmli mövqeyə malik mahnılar Beytu-l-Allah əl Haramdan (Allahın müqəddəs evi) qayıdan hacıların qarşılınması mərasimlərində ifa edilən xalq mahnılarıdır.

Müsəlman ümmətinin peyğəmbərlərinin doğum günü münasibəti ilə ifa edilən xalq mahnılarında müqəddəs insanlar böyük hörmət və ehtiramla yad edilir.

Müsəlmanların müqəddəs kitabı "Qurani Kərim"-in təcəvidi zamanı da Allahın zikri, müqəddəs insanların xatırlınması ilə dini mahnılar səsləndirilir.

Məlumdur ki, Misirdə əhalinin müəyyən bir hissəsini xristianlar təşkil edir ki, onların da xristin dini ilə bağlı xüsusi bayramları, ritualları və məxsusi günləri məhz dini xalq mahnılarının səsləndirilməsi ilə müşayiət olunur (Cəd, 2007, s. 140).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Kəramə elnəbi" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

للنبي آه - كرامه النبي عاشقين يا
 YA KA - SHI-FEN - NIN - NA - BI KA - RA - MA SU AN NA - BI

Nota 26: "Kəramə elnəbi" Misir xalq mahnısı.

"Vahavi yəvahavi" Misir xalq mahnısının notları isə belədir:

Nota 27: "Vahavi yevahavi" Misir xalq mahnısı.

Ağılar: Ağı formasında olan xalq mahnıları son dərəcə kədərli və hüznü motivlər üzərində qurularaq həyatda öz doğma və ya əzizini itərən şəxsin acı göz yaşları içərisində boğularaq ifa etdiyi mahnıları əhatə edir. Taleyin amansız zərbələrindən və bu zərbələrin iztirabından doğan qanlı göz yaşları xalq mahnılarının bu növünü həddindən artıq kədərli etmişdir. İnsan ölüm kimi dəhşətli hadisə qarşısında heç nə edə bilməyərək, əlini qoynuna qoyaraq yalnız qəm–qüssə çəkməklə öz dəhşətli taleyinə boyun əyir. Axı, bəşər övladı ona doğma və əziz olan bir insanı itirməsi səbəbi ilə qəm–kədərin əsirinə çevirilir və onu heç cürə tərək edə bilməyərək uzun müddət, bəlkə də dünydan köçənə kimi onun təsiri altında olur. Həyatdan əbədi olaraq köç etmiş əziz bir insanı axı nə və ya kim geri qaytarıb onun əzizlərini acı göz yaşlarının əzablı girdabından xilas edə bilər. Deməli, yeganə çarə yolu ağlamaqla yüngülləşmək və ağı deməkdir.

Ağılar bəsit qurluşa malik olsalar da ürək dağlayan söz və ifadələri ilə dinləyicinin qəlbində dərin bir kədər, sonsuz bir hüzn yaranmasına səbəb olur.

Ailədə ən böyük faciə ailənin bütün ağır yükünü öz çiyinlərində gəzdirən ailə başçısının dünyasını dəyişməsidir. Hər bir ailə üzvünün ona böyük ehtiyacı var. O hər kəsin qayğısına qalır, hər kəsə nəvazış göstərirdi. Lakin onun həyatdan köçməsi ilə ailənin həyatı tamamilə qaranlığa qər q olur. Ailə öz məişət ehtiyaclarını özü sərbəst ödəyə bilmir. Bütün bunlar ailə üzvlərinin daha çox kədərlənməsinə və ağılar deməsinə səbəb olur.

Gənclərin öz ömürlərinin çiçəklənən bir dövründə dünyalarını dəyişmələri onların analarının necə böyük sarsıntıya səbəb olmaları və onların ah-naləsi bu mahnılarda daha kədərli notlarla verilir.

Ağılardan ən təsirliələrindən biri də öz həyat yoldaşlarını itərən qadınların ah-naləsidir. Qadınlar dünyasını dəyişmiş həyat yoldaşlarını xatırlayarkən xəyalən onlarla gəzdikləri yerlərə gedər və birgə keçirdikləri dəqiqələri yada salaraq ağı deyərtilər.

Ağı deyən şifahi xalq ədəbiyyatının ağı janrına xas ümumi səciyyəvi qaydalara bu cür təsvirlərdə riayət etməklə yanaşı daha dərin təfsilatlarla müraciət edərək mərhumla bağlı xatirələr dənizinə baş vurur və bu xatirələr ağı deyənin qəlbini ağrı-acılarla daha da göynədir.

Gəlin, bir anlığa vəfat edən qardaşın ölümü və bu ölümün ailə üzvlərində doğurduğu urəkdağlayan hissləri nəzərdən keçirək.

Dünyadan köçən oğlunu həyatda olan oğlu üçün böyük bir arxa və ya onun vuran əli sayan ana nəhayətsiz bir kədərə qər olmuşdur. Qardaşının toy günündə al-yaşıl geyib sallanan, onun yas mərasimində nalə çəkib ağlayan bacı mərhum qardaşını ailənin bütün problemlərin öhdəsindən gələn əvəzsiz bir insan kimi xatırlayaraq ah-vay edir.

Həyat o qədər amansızdır ki, o, insanlarla hesablaşmadan gözlənilmədən ailələrə, insan talelərinə elə dözülməz yaralar vurur ki, bu yaralar qəbr evinə kimi insanın qəlbinə hakim kəsilir. Ağılardan söhbət düşdükdə ömrünün bahar çağını yaşayan, amma amansız ölümün qəddar caynaqları arasında əcəl piyaləsinin acı zəhərini içən gənclərin həyatdan köçməsi münasibəti ilə deyilən ağılara müraciət etməmək mümkün deyil. Ömrünün bahar çağını

yaşayan gəncin ölümünə deyilən ağı insan qəlbinə qaynar qatran kimi tökülərək onun bir anlığa bütün əzalarını keyləşdirir. Bəs cavan övladını itirən ana necə? Dünyada onun üçün ən əziz bir varlığı itirən ağsaçlı çarəsiz ana bir neçə gündən sonra ən böyük arzusunun reallaşacağı günü–oğlunun toy gününü gözləyərkən övladının vüsalına çatmadan dünyadan köçməsinə necə tab gətirsin? Amansız ölüm piyaləsinin zəhərini içən gəncin bir, yalnız bir təsəllisi var: bu dünyada vüsalına yetişməyi sevgilisinin əvəzinə uca Tanrı o biri dünyada ona cənnəti erməğan edəcəkdə.

Ağılarda körpələrin də dünyadan köçməsindən doğan acı kədər hisslərinin üstünlük təşkil etdiyi motivlər də mövcuddur. Axı, ölüm piyaləsinin acısını hər kəs hər bir anda dada bilər. Axı, əcəl bəni-adəmi bəlli olmayan saatda yaxalaya bilər. Bu günahsız, məsum körpələrin dünyanın ləzzətindən mərhum edilərək qara torpaqlara gömüldüyünü görüb acı göz yaşlarına qər q alan ana bu ölümə, bu sonsuz və nəhayətsiz kədərə inana bilməyi üçün körpəsini axtarır. Budur, körpənin yedizdirilməsi vaxtı gəlidi. Belə məqamda zavallı ana nə etsin? Belə dəhşətli motivlər ağıları şiddətli şəkildə təsirli edir. Ananın fəryadı və körpəsi ilə ayrılıqdan doğan sonsuz kədər dinləyicini də göz yaşlarına qər q edir.

Bəs zümürüdə quşu kimi öz balalarını qanadları altına alıb onları rüzgarın isti–soyuğundan qoruyan ana dünyasını dəyişəndə necə? Bu dəhşətli motivin olduğu ağılar ürəklərdən daş olmağı, qulaqlardan kar olmağı, gözlərdən kor olmağı istər. Axı, qəlbində ana sevgisi olan hər bir övlad anasının ölümü ilə ruhən ölür, qalan sadəcə cismi olur. Bu həqiqətən də mübaligəsiz belədir. Bu ürəkləri rıqqətə gətirən motivlərin olduğu ağılar isə sadəcə olaraq insanın polad kimi iradəsini param–parça edir. Axı, bəşər övladının dərdini, ağrısını, acısını yüngülləşdirən tək varlıq müqəddəs anadır.

Haqqında söhbət açdığımız ağılarda ölüm, əcəl, qəbr və müsibət şəxsləndirilir və bu zaman qəbir və orada əbədi olaraq məskən salan vəfat etmiş şəxs arasında dialoq baş verir.

Ana ilə övladı arasında gedən söhbətdən belə məlum olr ki, onun oğlu o dünyada ona vəd edilən mükafatlara, firavan həyata baxmayaraq həyatdan qəbr evinə köçmək istəmir. Naçar qalmış ana isə öz canını belə övladı yolunda qurban verməyə hazırdır.

Bu ağıda təkcə kədər qəm–qüssə üstünlük təşkil etmir, həm də dul qalan qadınının vəfat edən həyat yoldaşının həyatda olarkən malik olduğu bacarığı və həyat təcrübəsi təfəsilatı ilə dəqiq şəkildə təsvir olunur.

Bəzən isə bu mahnılarda kədər son nöqtəsinə çataraq insanda paranormal hisslər yaradır. Belə ki, vəfat edən qardaşının ölümü ilə barışmayan zavallı bacı bu vaxtsiz ölümə qətiyyənlə inanmır, qardaşım sağdır deyir və belə dəhşətli mənzərənin acı lövhələri də ağılarda kədərli notlarla səsləndirilir (Əl-Nəccar, 2006, s. 100, 112, 116).

Yuxarıda deyilənlərə əlavə olaraq "Şuftuş əli yənəs" Misir xalq mahnısının notlarını təqdim edirik:

لا ناس يا علي شفتوش

Shouf - toushi 'A - li ya 'nes la . . .

بيامب و ناس و قيص يس

his a - mees wil - has wib - yel - 'a -

عباس قطارة على البرج ناس

bil - bir - gas 'a - la an - ta - ret 'Ab - bus . .

و اتهدت القطارة و

wil - an - ta - rat - had - dit we 'ce -

دموعها و اتهدت عيونها

you - na - lut - sad - det wid - mou 'a -

ناس يا علي عاتان اتهدت

lut - 'ad - det 'a - ta shan 'A - li ya nas

Nota 28: "Şuftuş əli yənəs" Misir xalq mahnısı.

Misir xalqının maddi və mənəvi həyatı ilə sıx şəkildə təmasda olan bu mahnılar xalqın müxtəlif təbəqələrinin fərqli dünya görüşünə malik fərdləri arasında yayılaraq onun adət-ənənələrini, sevincini, kədərini bir güzgü kimi əks etdirərək insanın dünyaya göz açmasından başlayaraq onun dünyasını dəyişərək son mənzilə yola salınmasına qədər bütün həyatını əhatə edir.

Hər bir körpə həyata göz açdığı ilk günlərdə xalq mahnıları ilə əzizlənib və bu mahnıların həzin sədələri ilə də sakitləşərək şirin yuxuya dalıb.

Misirdə hər bir körpənin anadan olmasından yeddi gün ötməsi münasibəti ilə ailə daxilində böyük şənliklər təşkil olunur ki, bu şənliklərin də bəzəyi məhz bu münasibətlə oxunan xalq mahnılarıdır. Bir müddət keçdikdən sonra körpənin iməkləməsi ilə onun atasının hədsiz sevincinin əks olunduğu xalq mahnıları ifa olunur. Körpə böyüyür və bir neçə il ötdükdən sonra müxtəlif uşaq oyunları zamanı balaca fidanlar özləri bu oyunlarla bağlı xalq mahnıları oxuyur. Sonrakı yeniyetməlik və gənclik dövrlərində bayramlarla bağlı mahnılar, fərdi və kollektiv əməyi tərənnüm edən digər xalq mahnıları gənclərin həyatı ilə sıx bağlı olur. Daha sonralar ilk məhəbbətlə, onun saflığı və bu ulvi məhəbbətin ailə həyatı qurulması ilə nəticələnməsinə aid xalq mahnıları dillərdə dolaşır. Hər bir müsəlman öz müqəddəs dini olan islamın bütün müqəddəs şərtlərini yerini yetirərək namaz qılmalı, oruc tutmalı və imkanı

daxilində həc ziyarəti etməli və uca Rəbbinə dualar etməlidir. Misir dini dövlətdir və elə bu səbəbdən də böyük Allahın elçisi Məhəmməd Peyğəmbərin (s) mövludu günü, həcc ziyarəti ilə bağlı və digər dini mərasimlərdə ifa edilən xalq mahnıları yaranır ki, bu da insanların ictimai–siyasi və dini həyatının ayrılmaz bir hissəsidir. Misir xalq mahnılarının rəngarəngliyi və çoxsaylı olmasına baxmayaraq onların hamısı–ləhcə və regional adət-ənənələr nəzərə alınmazsa–ümumi çərçivədə birləşir (Şəbənə, 2011, s. 102-103).

SONUÇ

Nəticədə, Misir xalq mahnılarının əhatə etdiyi mövzulara nəzər salsaq qeyd edilən fikrin əyani təsdiqini tam şəkildə əldə etmiş olarıq:

1. Uşaq mahnıları.
 2. Məhəbbət və toy adətləri ilə bağlı xalq mahnıları.
 3. Cəhiz verilməsi mərasiminə aid xalq mahnıları.
 4. Xınayaxdı.
 5. Kəbin kəsmə mərasimi ilə bağlı mahnılar.
 6. Zifaf gecəsi ilə bağlı mahnılar.
 7. Zifaf gecəsindən sonrakı mərasimlərlə aid xalq mahnıları.
 8. Əmək mahnıları (Əkin–biçin və pambıq toplanması mövsümünün başlanması və s. bu kimi kənd təsərrüfatı sahəsini əhatə edən mövzular).
 9. Dəvəçi nəğmələri.
 10. Su quyularının qazılması ilə bağlı xalq mahnıları.
 11. Kollektiv əməyə aid mahnılar.
 12. Dini mahnılar (Müqəddəs kitabımız “Qurani Kərim”-ə aid Quran qissələri, Peyğəmbərlərin həyat və fəaliyyəti və onların mədhi ilə əlaqədar mövzular).
 13. Ağılar mahnıları.
 14. Vətənin müdafiə edilməsinin əsas yer tutduğu vətənpərvərlik mövzuları.
 15. Hər bir qarış Vətən torpağını yağılardan təmizləməyə Vətən oğullarını səsləyən hərbi çağırışa aid mövzular.
 16. Əxlaq, yüksək mənəvi keyfiyyətlər, insan fəziləti və humanizmi və s. bu kimi mənəvi dəyərlərə aid mövzular.
- Dünyanın qabaqcıl ölkələrindələrindən başlayaraq xalq yaradıcılığına böyük diqqət ayırmağı başladılar. 1969–cu ildə dekabrında Misir Ərəb Respublikasının paytaxtı Qahirə şəhərində keçirilən beynəlxalq konfrans xalq yaradıcılığına böyük qayğı və diqqətin təzahürüdür. Bu konfransdan sonra xalq irsinin toplanması, onun ən dəqiq şəkildə təsnifatının aparılması sahəsində işlərin uğurla reallaşdırılması üçün xalq yaradıcılığı mərkəzinin təsis edilməsini qərarlaşdırdı (Fadl, 2002, s. 130). Misirdə xalq mahnılarının toplanması məsələsinə böyük önəm verildiyi kimi Azərbaycanda da bu sahədə dahi Azərbaycan bəstəkarı Ü. Hacıbəylinin rəhbərliyi ilə insanı heyret edəcək dərəcədə irimiqyaslı işlərə imza atılmışdır.

KAYNAKLAR

- İbrahim, Ə.M. (2014). Misirdə məhəlli ("bələdi") ifa tərzii. Bəhreyn xalq mədəniyyəti jurnalı, 22-ci say, Bəhreyn.
- Kluj-Napoka (Rumınya), C. Dima, (1975). Nil Deltasında sevinc, toy mahnıları, Qahirə.
- əl-Batusi, A. (2012). Ərəb toylarında xalq nəğmələri, Bəhreyn xalq sənəti jurnalı, 12-ci say, Bəhreyn.

- Sabri, A.; Əhməd, Ə.; Sadiq, M. (1997). Musiqi tədrisinin üsulları, Anqlo-Misir kitabxanası, Qahirə.
- Əli, F.S. (1981). Əl-Dəqhəliyyə əyalətində əl-Matariyyə toy mahnıları: xüsusiyyətləri və strukturu, İncəsənət Akademiyası, Ərəb musiqisi üzrə ali institut, Qahirə.
- Həsən, K. (2005). Uşaq ədəbiyyatı kitablarının yaranması, Uşaq tərbiyyəsi fakültəsi, Qahirə Universiteti, Qahirə.
- Əl-Nəccar, M.R. (2006). Ərəb xalq folklorunda epik ədəbiyyat, Kitablər üzrə Misir Baş İdarəsi, Qahirə, s. 364.
- Şəbənə, M. (2011). Mədəniyyət mətnləri kimi xalq mahnıları, Bəhreyn xalq mədəniyyəti jurnalı. III, Bəhreyn.
- Fadl, M.Ə. (2002). Misir qadınının folklor mahnıları, Mədəniyyət ocaqları üzrə Misir Baş İdarəsi, Xalq sənəti tədqiqatları idarəsi, Qahirə.
- Cəd, M. (2007). Xalq hekayələrində əsas qəhrəmana kömək edən şəxsiyyət, Xalq sənəti tədqiqatları seriyası, Mədəniyyət ocaqları üzrə Misir Baş İdarəsi, 114-cü say, Qahirə, s. 455.
- Vasif, M. (1962). "Mavval" hekayəsi – sosial, ədəbi, tarixi tədqiqat. Çap və nəşr üzrə Milli Mərkəz, Qahirə.
- Əl-Hamuli, Y. (1991). Sosial hadisələrə dair nəğmələr, Birinci nəşr, Çap və nəşr üzrə Körfəz müəssisəsi, Qətər.
- Əl-Hamuli, Y.H. (1977). Sosial hadisələrə dair nəğmələr—"Mavval", Musiqi təhsili fakültəsi, Helvan Universiteti, Qahirə.

Ədəbiyyat

- 1- أمل مصطفى إبراهيم. الغناء البلدي في مصر، مجلة الثقافة الشعبية البحرينية، العدد 22، البحرين، 2014م.
- 2- ج. ديما كلوج نابوكا (رومانيا)، من أغاني الأفراح في دلتا النيل، القاهرة، 1975م.
- 3- عادل البطوسي. الأغاني الشعبية في الأعراس العربية، مجلة الثقافة الشعبية البحرينية، العدد 12، البحرين، 2012م.
- 4- عائشة صبري وآمال أحمد مختار صادق. طرق تعليم الموسيقى، مكتبة الأنجلو المصرية، القاهرة، 1997م.
- 5- فوزية صالح علي. أغاني الأفراح بالمطرية محافظة الدقهلية خصائصها ومكوناتها، رسالة ماجستير، أكاديمية الفنون، المعهد العالي للموسيقى العربية، القاهرة، 1981م.
- 6- كمال الدين حسين. مواد كتب أدب الأطفال، كلية رياض الأطفال، جامعة القاهرة، القاهرة، 2005م.
- 7- محمد رجب النجار. الأدب الملحمي في التراث الشعبي العربي، الهيئة المصرية العامة للكتاب، 2006م. 364 صفحة.
- 8- محمد شبانه. الأغنية الشعبية كنص ثقافي، مجلة الثقافة الشعبية البحرينية، العدد 3، البحرين، 2011م.
- 9- محمود أحمد فضل. الأغنية الفولكلورية للمرأة المصرية، الهيئة العامة لقصور الثقافة، مكتبة الدراسات الشعبية، القاهرة، 2002م.
- 10- مصطفى جاد. الشخصية المساعدة للبطل في السيرة الشعبية، سلسلة الدراسات الشعبية، الهيئة المصرية العامة لقصور الثقافة، العدد 114، القاهرة، 2007م. 455 صفحة.
- 11- ميلاد واصف. قصة الموالي-دراسة تاريخية أدبية إجتماعية، الدار القومية للطباعة والنشر، القاهرة، 1962م.
- 12- يسرى الحامولى. أغاني المناسبات الاجتماعية، الطبعة الأولى، مؤسسة الخليج للطباعة والنشر، الدوحة، قطر، 1991م.
- 13- يسرى حنفي حسين الحامولى. أغاني المناسبات الاجتماعية-الموالي، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية الموسيقية، جامعة حلوان، القاهرة، 1977م.